

Vergaderjaar 1990–1991

21 800 XIII

Vaststelling van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van hoofdstuk XIII (Ministerie van Economische Zaken) voor het jaar 1991

Nr. 25

VERSLAG VAN EEN MONDELING OVERLEG

Vastgesteld 7 november 1990

De vaste commissie voor economische zaken¹ heeft op 7 juni 1990 in aanwezigheid van de minister van Economische Zaken mondeling overleg gevoerd met de directeur van het Centraal Planbureau (CPB) over het Centraal Economisch Plan 1990 en het Economisch Beeld 1991.

De commissie heeft de eer van het gevoerde overleg als volgt verslag uit te brengen.

Inleiding door de directeur van het Centraal Planbureau

De heer Zalm (directeur van het CPB) gaf een actualisering van de stukken naar aanleiding van recent verschenen informatie die daarin nog niet is verwerkt. De ramingen van de EG, de OESO en het IMF voor de wereldeconomie zijn slechts licht optimistischer gesteld dan die in het Economisch Beeld. De verdeling van de groei loopt wel uiteen; het Centraal Planbureau is optimistischer over de economische groei in de BRD dan de internationale instellingen en juist wat somberder over de Verenigde Staten en Japan. Gezien de cijfers die tot nu toe zijn gerealiseerd in Duitsland, lijken de ramingen van het CPB voor een groei van 4,5% voor dit jaar en voor volgend jaar gerechtvaardigd.

Wat betreft de prijsontwikkeling in Duitsland was de raming van het CPB mager vergeleken bij die van de organisaties: voor dit jaar 2,75% en voor volgend jaar 3,25%. Het laatste cijfer voor de ontwikkeling tot nu bedraagt 2,3%. De heer Zalm zag dan ook weinig aanleiding de eerder afgegeven prognoses voor de wereldeconomie bij te stellen. Zoals het er nu naar uitziet, zal op grond van de realisaties de prijsontwikkeling van internationaal verhandelde industrieproducten en grondstoffen wel moeten worden bijgesteld. Het lijkt dat een wat gematigder prijsontwikkeling zal optreden dan door het CPB is aangenomen. Gunstige gevolgen daarvan voor Nederland zijn lagere invoerprijzen en voor 1991 een merkbaar effect op de inflatie. Wel betekent dat voor de exporteurs verscherpte concurrentie en druk op de exportontwikkeling.

Dan heeft het Kabinet te kennen gegeven een aantal maatregelen te zullen treffen, zoals het beperken van de prijsbijstelling, die de ontwikkeling van de binnenlandse bestedingen neerwaarts zullen beïnvloeden.

Samenvattend zei de heer Zalm, dat het beeld dat het CPB heeft

¹ Samenstelling: leden: Van Dis (SGP), Spieker (PvdA), Lansink (CDA), Gerritse (CDA), Van Erp (VVD), K. Zijlstra (PvdA), Mateman (CDA), Van der Linden (CDA), Van Iersel (CDA), ondervoorzitter Blaauw (VVD), De Korte (VVD), Schartman (CDA), Tommel (D66), De Visser (PvdA), Vos (PvdA) voorzitter, G.H. Terpstra (CDA), Van Gelder (PvdA), Boers-Wijnberg (CDA), Van Rijn-Vellekoop (PvdA), Ter Veer (D66), Lonink (PvdA), Witteveen-Hevinga (PvdA), Rosenmøller (Groen Links).
plv. leden: Van Middelkoop (GPV), Huys (PvdA), Van Vlijmen (CDA), G. de Jong (CDA), Korthals (VVD), Feenstra (PvdA), Doelman-Pel (CDA), Van Rooy (CDA), Wolters (CDA), Te Veldhuis (VVD), Voorhoeve (VVD), Huibers (CDA), Schimmel (D66), J.H. van den Berg (PvdA), Vermeend (PvdA), Van Houwelingen (CDA), Verspaget (PvdA), Reitsma (CDA), Kersten (PvdA), Ybema (D66), Leerling (RPF), Van Traa (PvdA), Willems (Groen Links)

geschetst voor 1990 nauwelijks wijzigingen behoeft, maar dat voor 1991 zowel de prijsontwikkeling als de groei-ontwikkeling beperkt neerwaarts moeten bijgesteld.

Vragen en opmerkingen vanuit de commissie

De heer **Terpstra** (C.D.A.) vroeg verduidelijking van de verantwoordelijkheid van het Kabinet voor de prognoses voor het volgend jaar. Wat is de reden en wat betekent het dat het Centraal Economisch Plan wel onder verantwoordelijkheid van het Kabinet tot stand is gekomen maar het Economisch Beeld niet? Vindt het CPB het idee dat aan de hand van ramingen wordt geïndexeerd niet gevaarlijk voor zijn onafhankelijkheid?

Zag de heer Terpstra het goed dat voor Nederland economisch gezien de eenwording van Duitsland des te sneller des te beter is? Het was hem overigens opgevallen dat in Duitsland dezelfde positieve ideeën over de eenwording leefden als in het Economisch Beeld, maar dat men inmiddels die ramingen iets te optimistisch vindt, omdat de infrastructuur van de DDR slechter blijkt dan gedacht en ook omdat de milieukosten kunnen tegenvallen. Verwacht het CPB inmiddels ook dat de Duitse eenwording duurder zal zijn dan verwacht?

Wat betreft de tegenvallers en de onzekerheidsvarianten had de heer Terpstra drie vragen. Hoe is het CPB betrokken bij ramingen van belastingontvangsten van het ministerie van Financiën? Als de arbeidsmarkt leidt tot hogere loonstijgingen werkt het atv-beleid dan inderdaad dempend? Kan het CPB wel een onderscheid maken tussen loonstijgingen die door vakbonden worden veroorzaakt en loonstijgingen die door de arbeidsmarkt worden veroorzaakt?

Tot besluit wilde de heer Terpstra weten of er in het Economisch Beeld of het Centraal Economisch Plan een tabel of rekenmethode te vinden is waarmee exact valt uit te rekenen hoe hoog het financieringstekort en de lastendruk zouden zijn als alles gelijk gebleven was met uitzondering van de economische groei.

De heer **Melkert** (P.v.d.A.) vroeg allereerst of het feit dat er in de Europese Commissie sprake is van een duidelijke tendens om minder ambitieus te zijn op het gebied van de harmonisatie van indirecte belastingen ook effecten heeft op de Nederlandse economie. Hij wees voorts op de belangrijke ontwikkelingen in het beleid van de Europese Commissie op dit terrein en vroeg het CPB ook attent te zijn op eventuele gevolgen daarvan voor de Nederlandse economie.

Met het oog op de verkiezingen in Duitsland lijkt de vraag interessant hoe het binnenlandse belastinginstrument zal worden ingezet om bepaalde effecten van het te voeren beleid, in het bijzonder om de kosten die in de DDR moeten worden gemaakt, op te vangen. Zal dat ook van invloed zijn op de buitenlandse economieën, in het bijzonder op de Nederlandse economie?

Wat de Nederlandse budgettaire situatie betreft vroeg de heer Melkert of de belastingtegenvaller al te verklaren is, mede gezien de sombere voorspelling in de Voorjaarsnota dat ook de hogere dan geraamde economische groei in de komende tijd geen stijging van de belastinginkomsten inhoudt. Geeft overigens het feit dat de economische groei in 1989 en zeer waarschijnlijk ook in 1990, hoger is dan geraamd geen aanleiding om een hogere economische groei als uitgangspunt te nemen bij de Makro-economische verkenning?

Tenslotte vroeg de heer Melkert of het CPB niet een nuttige bijdrage zou kunnen leveren bij het overwegen de kapitaaldienst al dan niet in te voeren.

De heer **Van Gelder** (P.v.d.A.) vroeg de heer Zalm in de eerste plaats

wat in zijn ogen de groeideterminanten voor de Nederlandse economie zijn. Waar er nog steeds sprake is van een lager arbeidsinkomensquotum, dus de ruimte voor investeringen toeneemt, is er dan wel voldoende groeipotentie opdat de investeringen op een zelfde niveau gecontinueerd kunnen worden? Zo niet, is het dan te verwachten dat bedrijven internationaal in verregaande mate bedrijven zullen gaan opkopen, of elders productiecapaciteit zullen opbouwen om bijvoorbeeld valutarisico's te ontlopen?

Een derde vraag betrof de werkgelegenheid. Nu duidelijk is hoe belangrijk de deeltijdfactor is, is het van belang te weten wanneer de natuurlijke grens zal worden bereikt. Of is het de verwachting dat de deeltijdfactor nog gedurende langere tijd verder kan gaan?

Wat de differentiatie in de lonen betreft, wilde de heer Van Gelder weten of de heer Zalm door het bepleiten daarvan niet een zodanige nadruk op de discussie legt, dat juist de voor Nederland zo belangrijke rust op de arbeidsmarkt daardoor gevaar loopt. In het verlengde daarvan wees hij op de tegenstrijdigheid tussen enerzijds het niet meer algemeen verbindend willen verklaren van de cao's en anderzijds de discussie of niet ook milieu- en scholingsproblemen in het kader van cao-overleg aan de orde moeten worden gesteld, met als logische consequenties dat deze met het oog op concurrentievervalsing algemeen verbindend worden verklaard.

De heer **Rosenmöller** (Groen Links) wilde weten of er door het CPB berekeningen zijn gemaakt van de economische gevolgen, zowel landelijk als per bedrijfstak, van de drastische milieumaatregelen uit «Zorgen voor morgen». Wat vindt de heer Zalm van het instrumentarium om de milieudoelstellingen te bereiken, zoals het verdisconteren van de milieuschade in de prijzen, dan wel het aanscherpen van wetgeving en eventueel het verbieden van bepaalde produkten of stoffen?

Wat betreft het verbindend verklaren van cao's vroeg de heer Rosenmöller of de looncomponenten van het pleidooi zijn ingegeven door de hoogte van de contractloonstijging in 1990 en de te verwachten contractloonstijging in 1991. Hoe beoordeelt het CPB in dit verband het pleidooi van de Minister van Sociale Zaken om juist op het terrein van de algemeen verbindend verklaring te verbreden?

In het Economisch Beeld wordt een vrij gunstig beeld geschept van de financiële positie van het bedrijfsleven. In hoeverre zal die ruimere financiële armslag neerslaan in Nederland? Tenslotte vroeg de heer Rosenmöller de heer Zalm de mededeling dat een deel van de investeringscijfers de afgelopen jaren wordt toegeschreven aan milieu-investeringen te kwantificeren. Hoe denkt het CPB in dit kader over voorstellen die Oort gedaan heeft met betrekking tot een versneld afschrijven van milieu-investeringen als instrument om milieudoelstellingen te realiseren?

De heer **De Korte** (V.V.D.) merkte wat betreft 1990 op dat een van de minpunten is de zeer hoge werkloosheid en vroeg in hoeverre daarin de frictiewerkloosheid wordt gezien als een fundamenteel probleem. Wat is de zienswijze in dat verband van het CPB op het grote aantal vacatures, dat zich als knelpunt op de arbeidsmarkt weer begint te manifesteren. Is op grond van wat nu reeds bekend is voor 1990 te verwachten dat voldaan wordt aan de formule de som van arbeidsproductiviteit gecorrigeerd door de ruilvoet plus de inflatie is gelijk aan incidenteel plus contractlonen plus eenmalige uitkeringen? Dezelfde vraag wilde de heer De Korte stellen voor 1991.

Vindt het CPB het a.i.q. als grove graadmeter voor de maatgevendheid van het bedrijfsleven voldoende? Immers noch met de hoge rente die een stijging van de kapitaalkosten veroorzaakt, de noodzaak netto-investeringen te laten groeien in verband met de gedempte werkgelegen-

heidsgroei, noch met de noodzaak van extra-milieu-investeringen wordt daarbij rekening gehouden. Vervolgens vroeg de heer De Korte naar de laatste inzichten met betrekking tot de woningbouw voor 1990 en 1991 in verband met de spectaculaire stijging van de rente, in het bijzonder over de premie-A koopsector, waarover een verschil van mening van de Kamer met de staatssecretaris bestaat.

Wat betreft 1991 vroeg de heer De Korte tot besluit verduidelijking over de jaarlijkse half procent hogere groei met als gevolg een hogere belastingopbrengst tegenover de hogere reële rente als gevolg van de Duitse eenwording.

De heer **De Jong** (C.D.A.) vroeg als risico-analyse welke ontwikkeling de heer Zalm verwacht in Duitsland. Wat is de reactie van het CPB op de suggestie van Heertje en Van der Ploeg dat er wellicht andere bedoeelingen in Duitsland een rol spelen om de rente erg hoog te houden, met daaraan gekoppeld de vraag of de koppeling van de gulden aan de Duitse mark eeuwig moet worden volgehouden? Een volgende vraag in verband met de ontwikkelingen in Duitsland was, wat er zal gebeuren op de internationale kapitaalmarkt en welke stromen zullen worden verlegd wanneer Duitsland zijn besparingsoverschot voor een groot deel zal aanwenden in oostelijke richting. Hoe is dan de financiering van het handelstekort in de Verenigde Staten gewaarborgd?

De heer De Jong vroeg zich af of wel helemaal moet worden geabstraheerd van de conjunctuur. Zou bijvoorbeeld het financieringstekort niet sneller teruggebracht moeten worden in een tijd waarin de economische groei boven de groeitrend ligt om voor eventuele magere jaren wat speelruimte te hebben?

Wat betreft het loonbeleid vroeg de heer De Jong, verwijzend naar een artikel van minister Andriessen in de ESB waarin hij pleitte voor een simpele makro-economie met simpele rustpunten, of consistentie tussen het financieringstekort, lastendruk en de vrije loon- en prijsvorming wel gewaarborgd is. Een verlaging van het financieringstekort en ook een verlaging van de lastendruk zijn niet mogelijk wanneer niet het aantal uitkeringsgerechtigden vermindert om het economisch draagvlak van onze economie te versterken. In het Regeerakkoord wordt een oproep gedaan om te komen tot een matige loonontwikkeling, wat betekent dat er ruimte is voor een contractloonstijging die niet veel hoger ligt dan de inflatie. Verder moeten uit de loonruimte dan nog incidenteel, scholing en werkgelegenheid worden betaald en liefst ook nog een aantal maatregelen voor het milieu? Is in dat geval de a.i.q. constant te houden? Is er dan een loonontwikkeling mogelijk die een werkgelegenheidsgroei oplevert conform het Regeerakkoord? De heer De Jong meende dat zonder de medewerking van de sociale partners niet eens twee rustpunten kunnen worden gegarandeerd en meende dat de consequentie uiteindelijk zou kunnen zijn dat over de doelstellingen van de economische politiek moet worden nagedacht.

Antwoord van de directeur van het Centraal Planbureau

De heer Zalm zette uiteen dat de verantwoordelijkheid voor de publicaties dezelfde is als vorig jaar. Inderdaad stelt de regering officieel het Centraal Economisch Plan vast, hetgeen actueel kan worden indien op basis van deze ramingen de uitkeringsverhoging wordt gefinaliseerd. Het moge duidelijk zijn dat het voor het CPB geen aantrekkelijke optie is indien vier jaar lang op basis van die ramingen de uitkeringen worden vastgesteld.

Wat betreft de Duitse eenwording is het CPB positief over de economische gevolgen voor Nederland, vooral vanwege het effect op de Duitse invoer en op de Duitse prijsconcurrentiepositie op gezamenlijke afzet-

markten. Indien de kosten van de eenwording hoger zijn dan verwacht, vormt dat voor Nederland geen direct probleem, tenzij aan het Duitse budgettaire of monetaire beleid twijfel zou ontstaan met een risico van rentestijging. Het CPB is uitgegaan van handhaving voor 1990 en 1991 van de hoge nominale rente.

Het is niet zo dat de huidige ramingen voor de economische groei voor 1989 en 1990 gunstiger zijn dan ten tijde van het Regeerakkoord en dat geldt ook voor de raming voor 1991. Er is ook geen aanleiding om ze aanzienlijk hoger te stellen. Er is wel aangegeven in het Economisch Beeld dat een aantal zaken er thans gunstiger voorstaat, waartegenover weer het nadeel van de hogere rente staat. Nieuw sinds het Regeerakkoord is de Duitse eenwording; de verwachting is dat daardoor het economisch perspectief op de middellange termijn gunstiger wordt.

De heer Zalm had in zijn oratie niet zozeer een algemeen verbindend verklaring afgewezen, als wel erop geattendeerd dat als de regering zou vinden dat er een onverantwoorde loonstijging optreedt het niet voor de hand ligt die algemeen verbindend te verklaren. Andere onderwerpen van een cao die de regering wel in het algemeen belang vindt, zoals scholingsfondsen, kan zij dan wel algemeen verbindend verklaren. Wat dat betreft stond zijn uitspraak ook niet haaks op het voorstel van de minister van Sociale Zaken. Of een algemeen verbindend verklaring dempend werkt, hangt af van het soort cao. Gaat het om maximumarbeidsvoorwaarden dan zal algemeen verbindend verklaren dempend werken, maar betreffen het uitsluitend minimum-voorwaarden dan is er eerder sprake van een opdrijvende werking.

Er zijn geen verschillen qua prognoses voor de economische groei tussen het Regeerakkoord en het Economisch Beeld en het Centraal Economisch Plan. Aan de ene kant is de economische groei iets gunstiger geworden door de Duitse eenwording, aan de andere kant treedt er een ongunstige invloed op door de daling van de dollar en de daarmee samenhangende verslechterde concurrentiepositie.

Het CPB volgt de vorderingen van het Witboek. Een groot aantal dossiers vraagt om afwikkeling. Voor Nederland is in het bijzonder van belang het vrije vrachtvervoer. Mocht dat niet tot stand komen dan zal de raming ook moeten worden bijgesteld.

Naar aanleiding van de lagere belastingopbrengst en de Voorjaarsnota merkte de heer Zalm het volgende op. Het CPB raamt evenals het ministerie van Financiën de belastingopbrengsten. Regelmatig vindt daarover ook overleg plaats; verschillen tussen beide ramingen zijn echter nooit substantieel. De interne gang van zaken bij de belastingdienst onttrekt zich echter geheel aan de waarneming van het CPB. De heer Zalm meende dat over de structurele doorwerking van de belastingtegenvaller van één miljard nu ook overeenstemming bestaat.

Wat betreft de kapitaaldienst merkte de heer Zalm het volgende op. Indien men net als bij een bedrijf het eigendomsrecht als criterium neemt voor het activeren op de balans, wordt het aantal discutabele uitgaven sterk beperkt. Ook voor het probleem van de afschrijvingstermijnen is wel een oplossing te vinden. Zijn bezwaar tegen de kapitaaldienst was dat het op korte termijn mogelijk is zonder enige belasting van het budget te investeren omdat een macro-economisch inverdieneffect van korte duur optreedt, terwijl de budgettaire nadelen veel langer doorwerken.

Op de vraag van de heer Van Gelder over de determinanten van de groei van de Nederlandse economie antwoordde de heer Zalm dat de bijdragen aan de ontwikkeling van de productie van jaar tot jaar worden weergegeven op blz. 82 van het Economisch Beeld via een input/output-benadering. Over de «echte» succesfactoren zal binnenkort een tweetal publicaties verschijnen: in de eerste plaats de Sterkte/Zwakte-analyse van de minister van Economische Zaken en driekwart jaar later een lange termijnstudie van het CPB.

Ook over de investeringsquote en de economische groeipercentages vermeldt het Economisch Beeld het een en ander. Het huidige investeringsniveau genereert een groei van de productiecapaciteit van 3 à 3 1/2%. Wel is er sprake van een verschil tussen de productie van bedrijven en de groei van het nationaal inkomen en moet een correctiefactor worden toegepast. Het huidige investeringsniveau is dan goed voor een economische groei van 2 1/2 à 3% qua capaciteitsontwikkeling. De verwachting is dat de investeringen nog zullen groeien. Bovendien zullen naarmate investeren in Nederland meer winstgevend is meer buitenlanders aangetrokken worden om hier te investeren en zullen ook Nederlandse bedrijven meer in Nederland hun winst herinvesteren.

Per sector bekeken is een afname van de groei van deeltijdwerk waar te nemen. Bij de diensten is de deeltijdfactor overigens het hoogste, in de detailhandel ongeveer 2 personen op 1 arbeidsjaar. Waar de grens ligt is moeilijk te zeggen.

Wat het milieu betreft heeft het CPB een werkdocument uitgebracht waarin diverse scenario's voor het milieubeleid zijn doorberekend, inclusief de bedrijfstakgevolgen. Ook bestaan er plannen om in samenwerking met het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne mondiale scenario's te ontwikkelen waarin de houdbare groei ook wordt weergegeven. In de vervoersmodellen kan bijvoorbeeld ook de invloed van accijnsverhogingen worden doorberekend en daarmee de uitstralingseffecten naar de rest van de economie. Gaat het om een behoorlijk pakket maatregelen, zoals bijvoorbeeld in het NMP, dan is het zinvol en mogelijk een redelijke berekening te maken van de economische effecten. Versneld afschrijven op milieu-investeringen zal ongetwijfeld kostenbesparend werken en de bezwaren voor de bedrijfstak verkleinen. Of het ook een stimulerend effect zal hebben zal ervan afhangen of het al dan niet een verplichte investering betreft.

Op onderdelen van de arbeidsmarkt ontstaan knelpunten bij het aantrekken van vakmensen, in het bijzonder in de industrie. In de dienstensector is de vacaturegraad nog laag. Het echte probleem zit in de groep mensen die niet van baan verandert maar in een stilstaand reservoir zit, de structurele werkloosheidscomponent. De heer Zalm was dan ook van mening dat niet zozeer van belang is om de frictiewerkloosheid maar om de structurele werkloosheid te verlagen.

De loonruimteformule brengt automatisch met zich mee dat als macro-economisch de loonruimte wordt opgemaakt, waarbij het contractloon, het incidentele loon en ook de sociale kostenontwikkeling in beschouwing worden genomen, een stabiele arbeidsinkomensquote ontstaat. Het blijkt dan dat de loonontwikkeling nog voldoet aan de voorwaarden van de loonruimteformule. Inderdaad zijn daarin niet verdisconteerd de hogere rente en de lasten voor het bedrijfsleven die buiten de loonkosten vallen. Mocht het arbeidsinkomen te laag uitvallen, dan wordt dat automatisch gecorrigeerd door de markt.

De heer Zalm had geen nieuwe inzichten over de woningbouw ten opzichte van wat het CPB heeft gepubliceerd. Wat betreft de premiekoop is de verwachting dat het programma dat gepland is niet wordt weggezet en dat het zich zal beperken tot 18.000 premiekoopwoningen in 1990 en 16.000 in 1991.

Het is inderdaad zo dat de saldi van de lopende rekeningen mondiaal moeten sluiten, wat betekent dat een Duitse reductie van het overschot op de lopende rekening voor andere landen merkbaar zal zijn. Dat zal ook de financiering van het tekort van de VS moeilijker maken en eventueel een verdere daling van de dollar tot gevolg kunnen hebben met alle consequenties voor Europa van dien.

Een vrije loonvorming, zeker in combinatie met de koppeling, zo merkte de heer Zalm tot besluit op, zou op gespannen voet kunnen

komen te staan met het streven van de regering rond het financierings-tekort en de lastendruk. Als de vrije loonvorming leidt tot een zodanige loonkostenontwikkeling dat de groei van produktie en werkgelegenheid vertragen zullen stagneren kunnen dubbele problemen ontstaan.

De voorzitter van de commissie,
Vos

De griffier van de commissie,
Janssen